

STOSUNKI HISTORYCZNE I HISTORYCZNO-PRAWNE POMIĘDZY UNIĄ EUROPEJSKĄ A JAPONIĄ

Streszczenie: Zasadnicze treści danego artykułu są skoncentrowane na opisanie i analizie teoretycznej relacji pomiędzy państwami obecnej Unii Europejskiej a Japonią w korelacjach prawno-historycznych, na przełomie wielu wieków. Wpływ mieszkańców Europy na kulturę, technikę i światopogląd Japończyków stanowią główne tło merytoryczne realizowanego dyskursu.

Słowa kluczowe: Japonia, Unia Europejska, stosunki międzynarodowe, umowa międzynarodowa.

Celem niniejszego artykułu jest skrótowne, ale także możliwie wnikliwe przedstawienie stosunków historycznych i historyczno-prawnych pomiędzy Europą, a w szczególności krajami obecnej Unii Europejskiej (UE), a Japonią oraz ich wpływu na dzisiejsze kontakty o charakterze międzynarodowym.

Przed wszystkim należy zauważyć, że stosunki historyczne na *continuum* Japonia – Europa są często bagatelizowane z tego powodu, że zajmują w przeszłości, w ramach czasowych, miejsce nam odległe. To wielkie niedociągnięcie i nadmierna globalizacja, biorąc pod uwagę przywiązanie mieszkańców Nipponu do tradycji i historii Japonii. Warto też nadmienić, że gdyby nie wpływ nacji wchodzących w skład obecnej Unii Europejskiej, Japonia byłaby teraz całkowicie innym organizmem państwowym. Stosunki dyplomatyczne, gospodarcze, kulturalne czy religijne pomiędzy wyżej wymienionymi ciałami międzynarodowymi na tle historycznym miały nieoceniony wpływ na to, czym Japonia jest dzisiaj. Można śmiało powiedzieć, że powyższa konkluzja zwiera swego rodzaju myśl przewodnią, którą należy udowodnić oraz zilustrować konkretnymi faktami historycznymi i celową analizą naukową.

Kraj „Kwitnącej Wiśni” został przez Europejczyków oficjalnie odkryty znacznie później, niż na przykład Chiny. Geograficzne położenie Japonii jako archipelagu wysp na wschodzie Azji oraz izolacyjna polityka prowadzona przez władców Japonii mogą być wytłumaczeniem danego stanu rzeczy. Pierwszymi mieszkańcami Europy, którzy dotarli do Japonii, i o których zachowały się wzmianki historyczne byli Portugalczycy. Około połowy XVI w., podczas próby dotarcia do Makau, znanego także jako Makao, lub *Região Administrativa Especial de Macau*, z powodu fatalnych warunków pogodowych, zostali oni zmuszeni do dryfowania, po czym,

straciwszy kurs przybili do brzegu nieznaney im dotąd wyspy. Historia ta, rodem z książek o awanturkach, szybko zmieniła się w nawiązanie stosunków wzajemnych na tle głównie gospodarczym¹.

Około roku 1547, niedługo po Portugalczykach, Japonia stała się celem wypraw kolejnej nacji wchodzącej w skład obecnej UE – Hiszpanów i wpływowego zakonu reprezentującego interesy Kościoła katolickiego oraz szerzącego w ówczesnym świecie, a szczególnie rozpowszechnionego w Europie systemu edukacyjnego – jezuitów.

Pierwsze kontakty Europejczyków z mieszkańcami Japonii były dość specyficzne i niezwykle trudne. Katolickie Hiszpania i Portugalia, wraz z jezuitami, próbowały nawracać Japończyków na swoją religię, co czasami przynosiło oczekiwane efekty, a wraz ze wzrostem liczby konwertytów dokonywano powolnych umocnień fortyfikacji kościołów i miast, w których większość stanowili katolicy, i gdzie wpływy obu nacji z Półwyspu Iberyjskiego były znaczne.

Conrad Totman – historyk z Harvardu podaje, że w roku 1587 zakon jezuitów, wpisując się w hiszpańsko-portugalską politykę zdobywania na świecie bogactw i chwały, miał duże wpływy na Kiusiu. Zakon dorobił się 200 tys. konwertytów i kontrolował ufortyfikowane Nagasaki wraz z otaczającymi je osadami. Władca Japonii Hideyoshi, dopatrując się w tym zagrożenia, opanował miasto – co samo w sobie pokazuje, jak ogromny wpływ miał omawiany zakon na Japończyków. Wskazany wyżej władca, ogłaszając, że „Japonia jest ziemią bogów”, nakazał misjonarzom natychmiastowe opuszczenie Japonii. Potępił konwertytów za niszczenie świątyń i chramów, a także zapowiedział, że skonfiskuje ziemie każdego feudała sprzyjającego religii wyznawanej przez przybyszy. Dodatkowo, pomimo że Hideyoshi przegnał misjonarzy, pozwolił na dalszą działalność kupców z Europy, gdyż widział w tym źródło znaczących zysków. Było to pierwsze większe spięcie na linii przybysze z Europy – władza japońska i ukazało, jak w krótkim czasie udało się Europejczykom osiągnąć duże wpływy w niektórych regionach przy pomocy kultury, oświaty i religii².

Do następnego sporu na tle religii przybyszów z Europy z Japończykami doszło w 1596 roku, kiedy to wciąż panujący Hideyoshi zaangażował się w spór z przybyłymi niedawno z Hiszpanii franciszkańskimi misjonarzami. Efektem było skazanie sześciu z nich na śmierć, wraz z dwudziestoma japońskimi konwertytami. Podobnie jak z jezuitami, miała to być lekcja dla Europejczyków, aby nie ingerowali zbyt głęboko i poważnie w wewnętrzne sprawy Japonii. Hideyoshi zezwolił jednak na dalsze działanie europejskich kupców i większości misjonarzy³.

¹ C. Totman, *Historia Japonii*, Kraków 2009.

² Tamże.

³ K. G. Henshall, *Historia Japonii*, Warszawa 2011.

Fot. 1. Założyciel zakonu jezuitów Ignacy Loyola (źródło: www.jezuici.pl; 16. 03. 2011).

Na początku XVII wieku u władzy w Japonii znajdował się następca Hideyoshiego – Ieyasu. Podobnie jak jego poprzednik prowadził politykę niepewności i anemicznych środków represji w sytuacjach napięć pomiędzy mieszkańcami Wysp Japońskich i przybyłymi tam Europejczykami. Trzeba zauważyć, że w ówczesnych czasach, czyli około 1613 roku, zarówno kupcy holenderscy, jak angielscy utrzymywali w Japonii faktorie i dawali Japonii alternatywne połączenia z Azją południowo-wschodnią.

I w tym momencie historii doszło do pewnego zwrotu w stosunkach Europa – Japonia. Z powodu problemów wewnętrznych spowodowanych pogłoskami o działalności wywrotowej wasali Ieyasu, związanej z chrześcijańskimi konwertytami, władca Japonii zdelegalizował chrześcijaństwo. Nakazał wygnanie misjonarzy oraz zburzenie kościołów. Japończycy uważali, że Hiszpanie i Portugalczycy przybyli na wyspy nie tylko, aby prowadzić działalność handlową, ale także „mając nadzieję na rozpowszechnianie bez zezwolenia swej nikczemnej doktryny, zdyskredytowanie prawdziwej religii, przekształcenie ładu politycznego kraju i zawłaszczenie go”⁴.

⁴ C. Totman, *Tokugawa Ieyasu, Shogun*, South San Francisco: Heian International, 1983, s. 140.

Fot. 2. Władca Japonii Tokugawa Ieyasu (źródło: www.polityka.pl, 16. 03. 2011).

Podsumowując okres władzy Tokugawy Ieyasu – pod koniec jego życia kwestie misjonarzy i kupców wciąż nie były do końca rozwiązane, co pozwalało im na kontynuowanie działalności i szerzenie swoich wpływów.

Do większego zwrotu w relacjach Europejczycy – Japończycy doszło w latach dwudziestych XVII wieku. Będący wtedy u władzy shōgun Hidetada – syn poprzedniego shoguna Ieyasu, wyegzekwował z wielką starannością zakaz z 1613 roku. Spowodowało to, że około 1630 r. Japonia była niemal całkowicie wolna od europejskich misjonarzy. Niemal wszystkie kościoły zostały zburzone, a większość konwertytów została zmuszona do wyrzeczenia się „wiary Chrystusowej”. Represje pochłonęły w przybliżeniu około 3–4 tysięcy osób i były najstraszliwszym mordem w dziejach Japonii. W tym czasie rządzący Japonią następca Hidetady – Iemitsu stanął w obliczu sporych problemów związanych z krnąbrnymi, europejskimi, azjatyckimi i japońskimi kupcami oraz coraz bliższym zagrożeniem ze strony Mandżurów. Aby zapobiec ewentualnym problemom zakazał Japończykom wyjazdów za granicę bez zgody *bakufu* – japońskiej feudalnej administracji rządowej, wprowadził w życie obostrzenia dotyczące przebywania Portugalczyków w Japonii oraz prawa

mające na celu dokładną kontrolę działalności handlowej i misjonarskiej. Kolejny problem, którego przyczyną pośrednio byli przybysze z Europy, pojawił się w 1637 roku – głód, klęska nieurodzaju oraz złe rządy lokalnych polityków, które doprowadziły do buntu na Półwyspie Shimabara, na jednej z japońskich wysp – Kiusiu. Oszacowana na 25 tysięcy ludzi grupa rebeliantów, w skład której w większości wchodziło pospólstwo i roninowie – samuraje bez pana, zwani także potocznie osobami będącymi „falą na wietrze”, stawiała opór lokalnym władzom. Nie byłoby w tym wydarzeniu nic, co mogłoby spowodować złość do przybyszy z Europy, gdyby nie to, że buntownicy sięgali po hasła i retorykę chrześcijańską, aby podtrzymać się na duchu. W przypiływie złości spowodowanej tym wydarzeniem Iemitsu rozkazał wytepić doszczętnie wszelkie istniejące jeszcze wspólnoty chrześcijańskie oraz zerwać wszelkie kontakty z Portugalczykami i Hiszpanami⁵.

W połowie XVII wieku, około roku 1640, w kraju „Kwitnącej Wiśni” nie było już obu nacji, obecnie wchodzących w skład UE i zamieszkujących Półwysp Iberyjski, a wszyscy chrześcijanie, którzy przetrwali czystki, do których doszło w Japonii, zeszli do podziemia. Jedynymi Europejczykami, którzy pozostali w Nipponie, byli Holendrzy, gdyż nieco wcześniej kraj opuścili Anglicy z powodu niewielkiej opłacalności handlu z Japończykami. Siedzibą Holendrów była Dejima, położona w Zatoce Nagasaki. Właśnie dzięki obywatelom tej narodowości i Koreańczykom handel w Japonii przeżywał rozkwit aż do XVIII wieku⁶.

Opisane wyżej wydarzenia historyczne mogą nie w pełni ukazywać siłę, z jaką Europa szturmowała Wyspy Japońskie, ale w wieku XVIII – a nawet na jego początku, dochodzi do ogromnych zmian burzących porządek polityczny Japonii i mających rozpocząć, w niedalekiej przyszłości, nową epokę industrializmu w historii tego państwa.

W pierwszym dziesięcioleciu XVII wieku Kraj Kwitnącej Wiśni wszedł w zaścój, który skończył się dopiero po 150 latach za sprawą industrializmu europejskiego, który wtedy już powoli przygotowywał się do światopoglądowej i technologicznej inwazji na Japonię. Ale aby nie wyprzedzać wydarzeń należy rozpocząć rozważania dotyczące przyszłych, ogromnych zmian od „*rangaku*”, czyli w wolnym tłumaczeniu od „nauki holenderskiej”.

We wspomnianym już wcześniej Nagasaki, pomimo zmian u sterów władzy i najróżniejszego rodzaju perturbacji w XVIII wieku, wciąż istniała faktoria holenderska mieszcząca się na sztucznej wyspie w Zatoce Nagasaki. I właśnie ta sztuczna wyspa stała się miejscem zetknięcia się z „*rangaku*”. W zasadzie sformułowanie to dotyczyło na początku tylko piśmiennictwa holenderskiego obejmującego kwestie medycyny, astronomii czy sztuki, ale w XVIII wieku rozszerzyło się na najróżniej-

⁵ C. Totman, *Historia...*

⁶ K. G. Henshall, dz. cyt.

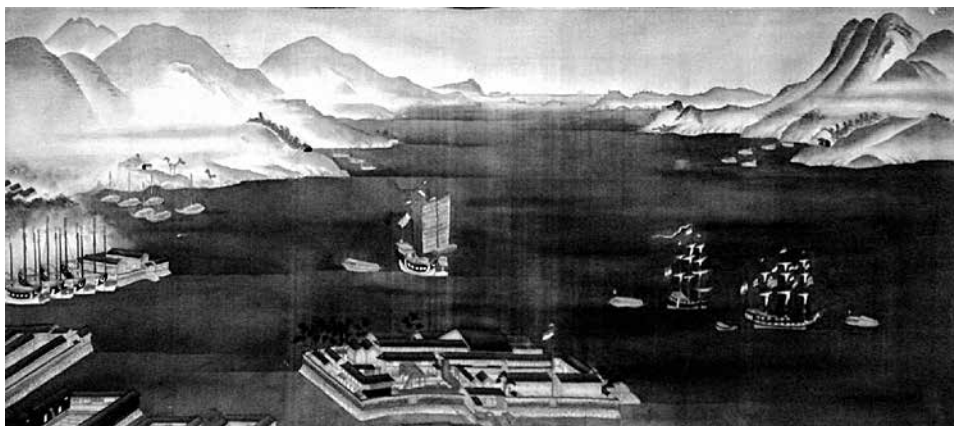
sze działy wiedzy, w tym także budzącą szczególne zainteresowanie, ze względu na zastosowanie „praktyczne”, technikę wojskową⁷.

Fot. 3. Mauzoleum szogunatu Tokugawa - wybudowane przez Ieyasu a znacząco rozbudowane przez jego wnuka Iemitsu (źródło: www.calvin-myjourney.blogspot.com, 18. 03. 2011).

Zdobyte od Holendrów zasoby wiedzy spowodowały, że obywatelom Japonii coraz łatwiej było kwestionować ład i porządek panujący w kraju Tokugawów. Oliwy do ognia dolewało szerzenie się wśród ludzi edukacji, zaczynając od szkół samurajów, kończąc na lokalnych szkołach prowadzonych przez feudałów japońskich. Trzeba też zauważyć, że swobodne wyrażanie myśli i zdania w stosunku do panujących władz i podważanie ich autorytetu w tak znaczącym stopniu, jak wówczas się to działo, było czymś nie do pomyślenia w japońskich realiach. Jednak powoli dokonywał się „przewrót światopoglądowy” w nastawieniach mentalnych i sposobie myślenia Japończyków. Jak duże miało to skutki, pokazuje dalsza historia tego kraju w XIX i XX wieku.

⁷ A. Gordon, *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to Present*, Oxford 2003.

Fot. 4. Sztuczna wyspa Dejima w zatoce Nagasaki, od 1641 do 1857 holenderska faktoria (źródło: Muzeum Brytyjskie w Londynie, www.britishmuseum.org, 16. 03. 2011).

Jedyną nacją wchodzącą w naszych czasach w skład UE, utrzymującą stałe kontakty w Japonią na początku XIX wieku, była Holandia. Przez długi czas Holendrzy strzegli swojej uprzywilejowanej pozycji w Nagasaki starając się pokrzyżować, zarówno podstępem, jak i siłą, plany innych państw, próbujących wejść w stałe kontakty dwustronne z Japonią. Ich upór był skuteczny pomimo ich klęski w Europie jako sojuszników Napoleona, z czym wiązało się przejęcie większości holenderskich placówek i okrętów przez Anglików w Azji. Mieszkańcy Niderlandów do połowy XIX wieku byli jedyną europejską nacją utrzymującą stałe kontakty polityczne i handlowe z Nipponem⁸.

Opisana wcześniej, a przybyła z Europy wiedza wpływała na zmiany w umysłowości nie tylko na niższych szczeblach państwowości japońskiej. Rządzący Japonią na przełomie XVIII i XIX wieku postrzegali często obce wpływy bardzo podobnie, jak ich poprzednicy – jako zagrożenie dla jedności kraju i osłabianie ich władzy. Panujący w ostatniej dekadzie XVIII wieku energiczny szogun Matsudaira Sadanobu, aby powstrzymać proces szerzenia się edukacji oraz umiejętności takich jak piśmienność i czytanie, postanowił zdefiniować dopuszczalny zakres kształcenia dla pospólstwa oraz wasalów. Dodatkowo wprowadził rygorystyczne ograniczenia dla pisarzy z prowincji. Innym przykładem podjętych przez rządzących Japonią prób wyeliminowania wpływów europejskich z Edo był edykt z 1825 roku, który został wydany z powodu incydentów z udziałem europejskich wielorybników, mających miejsce w okolicach Mito w 1824 roku. Edykt w swej treści przypominał o nielegalnym statusie chrześcijaństwa oraz obwieszczał: „Odtąd, ilekroć zostanie dostrzeżo-

⁸ A. Gordon, dz. cyt.

ny cudzoziemski statek, który zbliża się do dowolnego odcinka naszego wybrzeża, wszyscy znajdujący się na podorędziu ludzie powinni ostrzelać go i przepędzić”⁹.

Obce statki miały być ostrzelane „*ninen naku*”, czyli bez ostrzeżenia, a treść powyższego prawa była bezprecedensowa w dotychczasowej historii Japonii. Okazało się jednak, że prawo to ma dość wąskie zastosowanie w praktyce, gdyż obce statki rzadko zbliżały się do archipelagu, a jeśli już doszło do tego, wówczas feudalowie grali na zwłokę, aby nie podejmować akcji zbrojnej. Edykty edyktami, a Europejczycy – zwłaszcza narody wchodzące dziś w skład UE, przybywały do Japonii składając coraz to nowe żądania nawiązania stosunków handlowych lub w celach faworyzowania pozycji swojego kraju wśród możliwych Japonii¹⁰.

Jednym z przykładów mogą być Holendrzy, którzy w 1842 roku, po klęsce Chin w wojnie opiumowej przeciwko Francji i Wielkiej Brytanii, zastraszyli Japończyków wizją przygotowań Brytyjczyków do wysunięcia pod adresem Edo nieujawnionych żądań, w celu umocnienia swojej pozycji w Nipponie. Kolejnym krajem europejskim, którego edykt „nie obchodził”, była Francja, która w 1846 roku wystosowała prośbę o ustanowienie kontaktów handlowych z Japonią pomimo jej izolacji. Dodatkowego smaczku danej sytuacji dodaje fakt, że ową prośbę wystosowała flota okrętów wojennych pod dowództwem admirała Jean-Baptisty Cecille’a zacumowana u brzegów Japonii¹¹.

Podsumowując, w połowie XIX wieku Kraj Kwitnącej Wiśni pomimo wewnętrzpaństwowych sporów był zjednoczony ze względu na zagrożenia ze strony sił zewnętrznych, czyli Europejczyków. „Barbarzyńcy”, jak nazywali białych ludzi Japończycy, stali u bram Nipponu, a zadaniem władz Japonii była obrona „*koku-tai*”, czyli samej cywilizacji japońskiej.

Pod koniec XIX wieku sytuacja w Japonii uległa znacznej zmianie. Do władzy doszła dynastia Sat-Chaō (Sat-Chaou). Zastała Japonię inną niż poprzednicy. „Zacofany” w stosunku do krajów europejskich Nippon, wobec którego wysuwane były coraz to nowe żądania ze strony zamorskich potęg, musiał ulec przeobrażeniu, jeśli chciał zachować status-quo jako państwa i w przyszłości pełnić rolę regionalnego mocarstwa, czego życzyli sobie Japończycy. Pod hasłem *fukoku-kyohei* („wzbogacić kraj i wzmocnić jego potencjał militarny”) przywódcy Japonii rozpoczęli przekształcać na szeroką skalę społeczeństwo japońskie, aby przypominało w dużym stopniu te znane z ówczesnej Europy zachodniej. Największą zmianą, którą przyniosło *fukoku-kyohei*, była całkowita reforma strukturalna państwa na wzór europejski, wiążąca się z wprowadzeniem nowego podziału administracyjnego na prefektury (*gun*) i powiaty (*ken*), przeniesienie stolicy z Edo do Tokyo („Wschodnia Stolica”), przeniesienie całego aparatu administracyjnego do tegoż miasta i na

⁹ C. Totman, *Historia...*, s. 369.

¹⁰ K. G. Henshall, dz. cyt.

¹¹ C. Totman, *Historia...*

rzucenie władzy państwowej aż do poziomu wiosek, czyli pozbawienie lokalnych feudałów większości władzy¹².

Na początku XX wieku całkowita reorganizacja władzy i struktur w państwie japońskim na podobne do tych znanych z Anglii, Holandii czy Francji była faktem. Wraz z wyżej opisaną reorganizacją szło również przekształcenie kulturalne ludności japońskiej, które zasługuje na wyjątkową uwagę ze względu na jej daleko idące konsekwencje i cel, jakim było naśladowanie wzorców kulturowych znanych w Europie¹³.

Po pierwsze edukacja weszła na stałe do życia Japończyków. Przywódcy ówczesnej Japonii, oprócz wzbogacenia kraju i wzmocnienia jego potencjału militarnego, propagowali również hasło „cywilizacji oświecenia” („*bunmei kaika*”). Rozumieli przez to naśladowanie, zrozumienie lub przyswajanie pożądaných przez władzę atrybutów rozwiniętych społeczeństw europejskich, które obecnie są również partnerami Japonii, jako członkowie UE. W 1871 roku powołano do życia Ministerstwo Edukacji i zaczęto kreślić plany ogólnonarodowego systemu kształcenia na wzór europejski. Pod koniec XIX wieku ustanowiono system oświaty od poziomu podstawowego do szkolnictwa wyższego (instytucje uniwersytetów wywodzące się z kultury europejskiej). W 1877 roku założono Uniwersytet Tokijski, który może służyć za symbol przemian w edukacji japońskiej i pomnik końcowego stadium „europeizacji” Japonii¹⁴.

Pod koniec XIX i na początku XX wieku, po reformach przeprowadzonych przez władców Nipponu na wzór zachodnioeuropejski oficjalny odsetek uczniów kształcących się na obowiązkowym poziomie czteroletnim oscylował, w zależności od prefektury, od 40% do 55%. Celem reform edukacyjnych władców Japonii na początku ery zwanej Meiji, była próba oswojenia Japończyków z wiedzą i umiejętnościami, które według nich stały się niezbędne w przekształceniach organizacyjnych i technologicznych w Europie, a zatem niezbędne również dla starającej się nadążyć za trendami z zachodu Japonii. Ogólnie reforma edukacji na kształt europejski skutkowałą wprowadzeniem wielu nowych przedmiotów nauczania, jak również odmiennym spojrzeniem na proces kształcenia i to, jaką pozycję w tym procesie mają zajmować kształcący się. Wprowadzono również zagadnienia związane z psychologią rozwoju dziecka i koncepcję aktywnego uczestniczenia umysłowego uczniów w procesie edukacji¹⁵.

Po drugie, wraz ze zmianami w aparacie administracyjnym kraju i strukturze państwa, szły zmiany dotyczące statusu klasowego Japończyków. Władcy początku okresu Meiji doszli do wniosku, iż należy wprowadzić w państwie japońskim porządek klasowy na kształt europejskiego. Podział miał przedstawiać się następująco:

¹² K. G. Henshall, dz. cyt.

¹³ Tamże.

¹⁴ C. Totman, *Historia...*

¹⁵ Tamże.

mała grupa uprzywilejowanej arystokracji powiązana z tronem za pomocą stawiających na status społeczny, oficjalnie przyjętych rytuałów; „ludzie interesu”, będący na równi z arystokracją i współpracujący z nią na co dzień; samuraje – została im przyznana „pusta” ranga shizoku; pozostałe warstwy społeczeństwa – kupcy, rzemieślnicy, rolnicy czyli heimin – gmin.

Akamon

Fot. 5. Jeden z zabytkowych budynków Uniwersytetu Tokijskiego (źródło: <http://www.u-tokyo.ac.jp> - oficjalna strona Uniwersytetu Tokijskiego, 16. 03. 2011).

Kolejnym celem reform dotyczących statusu klasowego było polepszenie statusu kobiet w społeczeństwie japońskim i dostosowanie go do społeczeństw „rozwinętych”. Postanowiono wytrzebić zwyczaje, które uznano za haniebne w oczach Europejczyków, czyli golenie kobiecych brwi czy farbowanie zębów na czarno, jednocześnie zachęcano Japonki do noszenia długich włosów, na podobieństwo fryzur Europejki. W 1870 roku konkubiny otrzymały zdolność prawną na równi z żonami, a był to tylko początek przemian i dyskusji w państwie japońskim, dotyczących miejsca kobiet w społeczeństwie¹⁶.

Po trzecie – powoli dochodziło do zmian w obrębie szeroko pojętej kultury. Zjawisko to było szczególnie widoczne w stolicy, gdzie postępowe inicjatywy przyjmowały się w znacznie łatwiej niż na tradycyjnej i biednej prowincji. Dopiero po 1890 roku władze zaczęły rozsyłać po całym kraju nauczycieli. Rewolucja dotarła także na prowincję. Zaczęto wydawać drukowane techniką drzeworytniczą periodyki zawierające artykuły publicystyczne oraz przekłady tekstów europejskich.

¹⁶ Tamże.

Fot. 6. Koniec XIX wieku przyniósł znaczące zmiany w ubiorze tokijszczyków, w szczególności elit i rządzących (źródło: www.britishmuseum.org, 16. 03. 2011).

W latach siedemdziesiątych XIX wieku krzewiono koncepcję głoszącą szkodliwość i anachronizm dziedzictwa kulturowego Japonii i potrzebę, by Japończycy przyswoili sobie wiedzę i sposób myślenia na wzór europejski – co było dość skrajną koncepcją, a pomimo to popularną wśród mieszkańców Tokyo. Przywódcy Nipponu promowali zatrudnianie zagranicznych nauczycieli, naukę języków obcych, zachęcali do czerpania z takich elementów kultury europejskiej, jak muzyka, kuchnia, taniec, literatura czy filozofia. Koniec XIX wieku przyniósł również rozluźnienie obyczajów w ubiorze i zachowaniu, co było dość znaczącą zmianą, biorąc pod uwagę obowiązujące dotąd wymogi¹⁷.

Tańce towarzyskie, suknie, cylindry, a nawet faworyzowanie języka angielskiego kosztem japońskiego lub pomysł zastąpienia znaków chińskich alfabetem rzymskim były przejawami europeizacji Japonii na płaszczyźnie kulturowej.

Wszystkie powyższe przemiany z końca XIX i początku XX wieku miały bardzo wielkie znaczenie dla sposobu, w jaki wykształciła się umysłowość Japończyków, ale najważniejsza koncepcja, której „niewolnikami” do dzisiaj są mieszkań-

¹⁷ A. Gordon, dz. cyt.

cy Japonii, i która ukształtowała sposób, w jaki Japończycy patrzą na świat, aż do dziś, powstała na początku XX wieku. Conrad Totman w swojej książce „A History of Japan” określa to jako podział na „grupę własną - grupę obcą”, albo „my - oni”, czyli pewną ramę konceptualną dzielącą to, co jest przez Japończyków identyfikowane z Japonią, a resztę, czyli Europę, USA, Australię i inne kraje, głównie zachodnie. Powyższa rama konceptualna wykształciła się w drodze analiz i obserwacji Japończyków na tle zachowań szeroko pojętych cudzoziemców pochodzących z „kultury Zachodu”. Japończycy, jako naród, wykorzystali swoje „ja”, aby odizolować doświadczenia industrializującego się kraju od zachodnich krajów, będących w epoce industrializacji, ale również, aby wykształcić wyraźne spojrzenie na świat i istniejące w nim podziały. Nie bez znaczenia były tu również doświadczenia Japończyków nabyte w czasach interwencji europejskich mocarstw w Nipponie i sposób zachowania się Europejczyków na „japońskim podwórku”. Mieszkańcy Europy, pomimo dzielących ich różnic, byli prawie zawsze w stanie zjednoczyć się we wspólnym interesie, gdy pojawiało się zagrożenie zerwania stosunków handlowych czy zaostrezenia przez Japończyków praw dotyczących handlu ze Starym Kontynentem. Nic więc dziwnego, że w pewnym momencie historii zaczęto postrzegać ich jako całość, wspólnotę reprezentującą interesy „kultury zachodniej”. W opozycji do tego powstało wyżej wspomniane „my”, jako przedstawiciele kultury Wschodu, czyli Japończyków. Jest niezwykle ważne, by właśnie przez pryzmat tak wykształconego japońskiego spojrzenia na świat postrzegać również dzisiejsze stosunki dwustronne Japonia - Unia Europejska, bowiem pomimo upływu ponad 100 lat ten sposób postrzegania świata, na „my” - „oni” pozostaje niezmienny¹⁸.

Wiek XX, pomimo jego niezwyklej wagi w dziejach Europy i świata, nie zmienił znacząco punktu widzenia mieszkańców Japonii na relacje z Europą. Pierwsza wojna światowa uwypukliła Japończykom jedynie pewne różnice pomiędzy państwami znajdującymi się w obozie „Zachodu” i osłabiła ich władzę w Azji północno-wschodniej, co dało więcej „przestrzeni życia” dla japońskiego imperializmu.

Druga wojna światowa z ogromnymi konsekwencjami gospodarczymi i demograficznymi dla Japonii, potwierdziła tylko ramę konceptualną postrzegania świata przez Japończyków. Przecież USA - państwo zamieszkałe przez potomków Europejczyków, należało do „kultury Zachodu”. Tak, jak kiedyś Francja czy Wielka Brytania, tak teraz USA wkroczyło w życie Japończyków szerząc „westernizację”. W XX wieku Japonia była już państwem uprzemysłowionym, nie musiała nadrabiać zaległości czy to w gospodarce, czy kulturze w stosunku do państw zachodnich, wpływ Europy nie zmienił się na przestrzeni wieku. Kultura Starego Kontynentu przenikała do Japonii bez przerwy od końca XIX wieku i nawet wojny nie były w stanie tego zmienić¹⁹.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ C. Totman, *Historia...*

Podsumowując, historia Japonii ma niebagatelny wpływ na współczesne stosunki na linii Unia Europejska – Japonia. Bez odpowiedniego jej poznania i nawet powierzchownej analizy, trudności sprawiałoby zrozumienie podejścia Japończyków do stosunków dwustronnych z Unią Europejską, a w szczególności pewnego istniejącego w nich formalizmu i ostrożności. Biorąc pod uwagę wspomnianą we wstępie artykułu tezę o kolosalnym wpływie Europejczyków na kraj „Kwitnącej Wiśni” można śmiało, i chyba bez popełniania znacznego *faux pas* stwierdzić, że gdyby nie Europa, Japonia byłaby teraz całkowicie innym krajem niż aktualnie jest.

Literatura

Gordon A., *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to Present*, Oxford University Press, Oxford 2003.

Henshall K. G., *Historia Japonii*, Wydawnictwo „Bellona”, Warszawa 2011.

Totman C., *Historia Japonii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009.

Totman C., *Tokugawa Ieyasu, Shogun*, South San Francisco: Heian International, 1983.

Materiały Internetowe

www.britishmuseum.org (16.03.2011)

www.calvin-myjourney.blogspot.com (18.03.2011)

www.jezuici.pl (16.03.2011)

www.polityka.pl (16.03.2011)

www.u-tokyo.ac.jp – oficjalna strona Uniwersytetu Tokijskiego (16.03.2011)

Historical and Historical Legal Relations between the European Union and Japan

Abstract: The basic topics of this article concentrate on the description and theoretical analysis of the relations between the separate members of present day's European Union and Japan in historical legal correlations over the centuries. The influence European citizens exerted on the culture, technology and world view of the Japanese people constitutes the setting for the meritoriously conducted discourse.

Key words: Japan, European Union, international relations, international agreement.

